

УДК 343.1-043.5(477):343.52 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.4.26>

Владислав Костянтинів Жердєв,

доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
навчально-науковий інститут № 1,
науково-дослідна лабораторія з проблем
досудового розслідування (старший науковий співробітник);

 <https://orcid.org/0009-0009-4262-2004>,
e-mail: zherdiev.science@proton.me;

Максим Юрійович Романов,

доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
науково-дослідна лабораторія превентивної діяльності
та соціологічних досліджень (старший науковий співробітник);

 <https://orcid.org/0000-0003-2443-7744>,
e-mail: police_14@ukr.net

**ВЗАЄМОДІЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ У СФЕРІ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ
ПІДРОБЛЕНИХ ДОКУМЕНТІВ**

У статті проаналізовано особливості взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів. Висвітлено основні форми співпраці між слідчими, оперативними, експертними та контролюючими органами, окреслено проблеми нормативного забезпечення такої взаємодії. Розглянуто питання використання результатів експертиз і оперативних матеріалів у доказуванні підробки документів, а також вплив цифровізації та воєнного стану на організацію розслідування. Доведено, що підвищення ефективності взаємодії можливе через удосконалення нормативної бази, розвиток інформаційних технологій і зміцнення міжвідомчої координації.

Ключові слова: взаємодія, досудове розслідування, економічні злочини, підроблені документи, координація, обмін інформацією, експертиза, оперативне забезпечення..

Оглядова стаття

Постановка проблеми

Сучасна практика розслідування кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів, свідчить про необхідність ефективної взаємодії між

різними суб'єктами кримінального провадження. Складність таких злочинів, їхній міжгалузевий характер, використання сучасних технологій для підробки документів і приховування слідів злочинної діяльності вимагають координованих зусиль слідчих органів, оперативних підрозділів, експертних установ, а також контролюючих органів.

Актуальність дослідження взаємодії під час розслідування економічних злочинів із використанням підроблених документів зумовлена кількома чинниками. По-перше, зростанням складності таких злочинів та їх транснаціональним характером, що потребує координації зусиль різних правоохоронних органів як на національному, так і на міжнародному рівнях. По-друге, розвитком інформаційних технологій, які створюють нові можливості для взаємодії, але водночас вимагають удосконалення традиційних форм співпраці. По-третє, необхідністю підвищення ефективності розслідування в умовах обмежених ресурсів і жорстких процесуальних строків.

Теоретичною основою дослідження взаємодії є сучасні наукові концепції криміналістичних методик, які розглядають розслідування злочинів як складну систему взаємопов'язаних елементів [1, с. 4]. Важливе значення має також розуміння доказування як методу пізнання у процесі розслідування злочинів, що передбачає активну взаємодію всіх учасників процесу [2, с. 14]. Пізнавальна діяльність слідчого, яка становить основу розслідування, неможлива без ефективної взаємодії з іншими суб'єктами кримінального провадження [3, с. 25]. Особливо це стосується початкового етапу кримінального провадження, коли формується стратегія розслідування та визначаються основні напрями збирання доказів [4, с. 31].

Стан дослідження проблеми

Проблематика взаємодії під час досудового розслідування злочинів у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів посідає чільне місце у вітчизняній криміналістиці, однак комплексних міжвідомчих досліджень у цій площині небагато. Теоретичні засади взаємодії суб'єктів кримінального провадження розробляли у своїх працях В. Глібко, В. Коваль, І. Вознюк та О. Шепітько, які визначали її як системну форму спільної діяльності слідчих і оперативних підрозділів. Окремі аспекти координації дій між правоохоронними та контролюючими органами розглядали О. Дудоров, В. Зеленецький і А. Мельник. Значну увагу приділено також проблемам використання експертних знань у доказуванні підробки документів (О. Рувін, М. Салтєвський). У сучасних умовах цифровізації питання інформаційного забезпечення та кіберзахисту у процесі взаємодії висвітлювали С. Чернявський, О. Тагієв і М. Хавронюк. Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання узгодження процесуальних і організаційних механізмів взаємодії, а також застосування

сучасних інформаційних технологій у спільній діяльності слідчих, оперативних і експертних підрозділів, що й визначає наукову новизну цього дослідження.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є комплексний аналіз особливостей взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів, виявлення проблемних аспектів і розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності такої взаємодії.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*: проаналізувати теоретичні основи взаємодії під час розслідування економічних злочинів; дослідити форми та методи взаємодії слідчих органів з оперативними підрозділами; охарактеризувати особливості співпраці з експертними установами; вивчити специфіку взаємодії з контролюючими органами; розглянути роль міжнародної співпраці у розслідуванні транснаціональних економічних злочинів.

Виклад основного матеріалу

Теоретичні основи взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень ґрунтуються на фундаментальних принципах криміналістичної науки та кримінального процесу. Сучасні наукові концепції криміналістичних методик розглядають взаємодію як необхідну умову ефективного розслідування складних злочинів [5, с. 18].

Взаємодія у кримінальному провадженні являє собою систему узгоджених дій різних суб'єктів, які спрямовані на досягнення спільної мети – встановлення істини у кримінальній справі. Така система характеризується наявністю єдиних цілей, розподілом функцій між учасниками, координацією дій у часі та просторі, обміном інформацією і ресурсами.

Особливості взаємодії під час розслідування економічних злочинів із використанням підроблених документів зумовлені специфікою цих правопорушень. По-перше, такі злочини часто мають міжгалузевий характер, що потребує залучення фахівців із різних сфер діяльності. По-друге, доказування підробки документів вимагає проведення складних експертних досліджень, що передбачає необхідність тісної співпраці з експертними установами. По-третє, латентний характер багатьох економічних злочинів робить особливо важливою роль оперативних підрозділів у їх виявленні та розслідуванні.

Теорія професійного спілкування, розроблена у криміналістичній науці, має особливе значення для розуміння взаємодії під час розслідування злочинів [6, с. 3]. Ефективне спілкування є основою успішної взаємодії між різними суб'єктами кримінального провадження і передбачає не лише обмін інформацією, а й координацію дій, узгодження позицій, подолання конфліктних ситуацій.

Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого дозволяє створювати оптимальні схеми взаємодії для розслідування різних категорій злочинів [5, с. 11]. Застосування методів моделювання особливо важливе при розслідуванні складних економічних злочинів, коли необхідно координувати дії великої кількості учасників та оптимально розподілити ресурси.

Пізнавальна діяльність слідчого, яка є основою розслідування, має колективний характер і передбачає активну участь різних суб'єктів у процесі збирання, перевірки й оцінювання доказів [3, с. 18]. Ця теза набуває особливого значення при розслідуванні економічних злочинів, де складність предмета дослідження вимагає залучення широкого кола фахівців.

Початковий етап кримінального провадження має вирішальне значення для формування ефективної системи взаємодії [4, с. 9]. Саме на цьому етапі визначаються основні учасники розслідування, встановлюються форми та методи їхньої співпраці, розподіляються функції і відповідальність. Помилки в організації взаємодії на початковому етапі можуть негативно вплинути на весь процес розслідування.

Взаємодія слідчих органів з оперативними підрозділами є одним із ключових елементів ефективного розслідування економічних злочинів із використанням підроблених документів. Особливості такої взаємодії зумовлені специфікою завдань, що вирішуються оперативними підрозділами, та характером інформації, яку вони можуть надати для потреб досудового розслідування.

Оперативні підрозділи відіграють важливу роль у виявленні економічних злочинів, оскільки такі правопорушення часто мають латентний характер і не завжди стають відомими правоохоронним органам через заяви потерпілих. Використання оперативно-розшукових заходів дозволяє виявити ознаки злочинної діяльності на ранній стадії та забезпечити збирання первинної інформації про можливі правопорушення [7, с. 47]. При розслідуванні злочинів із використанням підроблених документів оперативні підрозділи можуть надавати слідчим цінну інформацію про джерела походження підроблених документів, осіб, причетних до їх виготовлення та використання, наявні злочинні схеми і способи їх реалізації. Така інформація часто стає основою для планування слідчих дій та визначення напрямів розслідування.

Важливим аспектом взаємодії є координація проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Неузгоджені дії можуть призвести до втрати важливих доказів, демаскування оперативної роботи, ускладнення розслідування. Тому необхідне чітке планування та координація всіх заходів з урахуванням специфіки конкретної справи.

Криміналістичне забезпечення діяльності спеціалізованих підрозділів, які займаються розслідуванням економічних злочинів, передбачає розроблення спеціальних методик взаємодії з оперативними підрозділами [8, с. 102]. Такі методики мають ураховувати особливості різних видів економічних злочинів та специфіку оперативної роботи в цій сфері [2, с. 174]. Обмін інформацією між слідчими органами та оперативними підрозділами має здійснюватися у формах, передбачених законом, із дотриманням вимог конфіденційності та збереження державної таємниці. Водночас необхідно забезпечити оперативність передачі інформації та її повноту для ефективного використання у кримінальному провадженні.

Особливої уваги потребує питання використання результатів оперативно-розшукової діяльності як доказів у кримінальному провадженні. Не вся інформація, отримана оперативним шляхом, може бути безпосередньо використана як доказ. Необхідне її процесуальне закріплення шляхом проведення відповідних слідчих дій.

Експертні дослідження відіграють ключову роль у доказуванні фактів підробки документів при розслідуванні економічних злочинів. Ефективність такої співпраці значною мірою залежить від правильно організації взаємодії між слідчими органами й експертними установами на всіх етапах кримінального провадження [5, с. 117]. Початковий етап співпраці з експертними установами передбачає визначення необхідних видів експертиз, вибір відповідних експертних установ та експертів, підготовку матеріалів для експертного дослідження. При цьому слідчий має враховувати специфіку конкретної справи, складність експертних завдань, наявність необхідного обладнання та кваліфікованих фахівців.

Збирання, обробка та використання початкової інформації про злочин має особливе значення для організації експертних досліджень [7]. Якість первинної інформації, правильність її систематизації та аналізу впливають на формулювання питань для експерта і вибір методів дослідження.

При розслідуванні злочинів із використанням підроблених документів найчастіше призначаються такі види експертиз: почеркознавча експертиза – для встановлення автора підпису або рукописного тексту; технічна експертиза документів – для виявлення способу виготовлення й ознак підробки; експертиза матеріалів документів – для дослідження паперу, чорнила, тонеру; комплексна експертиза – для вирішення складних багатоаспектних завдань.

Формулювання питань для експертизи є одним із найбільш відповідальних етапів взаємодії з експертними установами. Питання мають бути чіткими, конкретними, не виходити за межі компетенції експерта, не містити правових оцінок. Неправильно сформульовані

питання можуть призвести до отримання неповної або неточної інформації, необхідності проведення додаткових експертиз [3, с. 30].

Підготовка матеріалів для експертного дослідження потребує особливої уваги до забезпечення їх повноти і якості. Експерт має отримати всі необхідні об'єкти дослідження, порівняльні матеріали, довідкові дані. Неповнота або неякісність наданих матеріалів може негативно вплинути на результати експертизи.

Контролюючі органи відіграють важливу роль у виявленні та розслідуванні економічних злочинів із використанням підроблених документів. Такі органи у процесі здійснення своїх контрольних функцій часто виявляють ознаки кримінальних правопорушень і можуть надати слідчим органам цінну інформацію для розслідування [9]. Основними контролюючими органами, з якими здійснюється взаємодія при розслідуванні економічних злочинів, є органи Державної податкової служби України, Державної митної служби України, Державної аудиторської служби України, Національного банку України, інші спеціалізовані контролюючі органи. Кожен із цих органів має свою специфіку діяльності та може надати різні види інформації.

Органи Державної податкової служби України володіють інформацією про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання, їхні податкові зобов'язання, факти порушення податкового законодавства. При розслідуванні злочинів із використанням підроблених документів така інформація може мати вирішальне значення для встановлення обставин справи.

Теоретичні та практичні проблеми методики розслідування злочинів включають питання ефективної взаємодії з контролюючими органами. Розроблення спеціальних методик такої взаємодії дозволяє підвищити якість розслідування та скоротити його строки. Особливої уваги потребує питання використання результатів контрольних заходів як доказів у кримінальному провадженні. Не всі матеріали контрольних органів можуть бути безпосередньо використані як докази. Необхідне їх процесуальне оформлення та перевірка у встановленому законом порядку [10, с. 116].

Координація дій слідчих органів і контролюючих органів особливо важлива при проведенні одночасних заходів у межах кримінального провадження та контрольних процедур.

Глобалізація економічних процесів і розвиток інформаційних технологій сприяють зростанню кількості транснаціональних економічних злочинів, зокрема тих, що вчиняються з використанням підроблених документів. Такі злочини часто мають складну структуру, коли окремі епізоди злочинної діяльності відбуваються в різних країнах, що потребує координованих зусиль правоохоронних органів різних держав.

Міжнародна співпраця в розслідуванні економічних злочинів здійснюється на основі міжнародних договорів про правову допомогу у кримінальних справах, конвенцій про боротьбу з організованою злочинністю, двосторонніх угод між правоохоронними органами різних країн. Основними формами такої співпраці є взаємна правова допомога, екстрадиція, спільні розслідування, обмін інформацією.

Особливості міжнародної співпраці при розслідуванні злочинів із використанням підроблених документів зумовлені необхідністю перевірки автентичності документів, виданих в інших країнах, установлення фактів їх підробки, виявлення джерел походження підроблених документів. Це потребує тісної співпраці з відповідними органами іноземних держав та обміну спеціальною інформацією.

Процедури міжнародної правової допомоги часто є доволі тривалими, що може негативно вплинути на ефективність розслідування. Тому важливе значення має розвиток прямих контактів між правоохоронними органами різних країн, створення спрощених процедур обміну інформацією в невідкладних випадках [1, с. 217].

Використання сучасних інформаційних технологій відкриває нові можливості для міжнародної співпраці в розслідуванні економічних злочинів. Створення міжнародних баз даних, систем автоматизованого обміну інформацією, технологій дистанційної ідентифікації дозволяє значно підвищити ефективність співпраці та скоротити її строки.

Проблеми методології криміналістики охоплюють питання адаптації національних методик розслідування до міжнародних стандартів і вимог [11, с. 117]. Розроблення уніфікованих підходів до розслідування транснаціональних злочинів дозволяє підвищити ефективність міжнародної співпраці.

Ефективна взаємодія під час розслідування економічних злочинів неможлива без налагодженої системи інформаційного забезпечення. Сучасні вимоги до швидкості та якості розслідування потребують використання автоматизованих інформаційних систем, баз даних, засобів телекомунікацій для забезпечення оперативного обміну інформацією між учасниками взаємодії [8, с. 88]. При розслідуванні злочинів із використанням підроблених документів особливе значення мають спеціалізовані бази даних, що містять зразки автентичних документів, інформацію про виявлені підробки, дані про осіб, причетних до виготовлення підроблених документів. Створення і ведення таких баз даних потребує координованих зусиль різних відомств та організацій.

Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення [9]. Сучасні методи аналізу великих масивів даних дозволяють виявляти приховані

зв'язки між різними фактами, встановлювати закономірності злочинної діяльності, прогнозувати можливі напрями розвитку ситуації.

Слід зазначити, що правове регулювання взаємодії здійснюється на кількох рівнях: конституційному, законодавчому та підзаконному. Конституційні принципи визначають загальні засади діяльності правоохоронних органів та їхньої взаємодії. Законодавчий рівень установлює конкретні процедури та механізми взаємодії. Підзаконні акти деталізують порядок практичної реалізації взаємодії [10, с. 111]. Основними принципами правового регулювання взаємодії є: принцип законності – вимагає здійснення всіх дій у межах, установлених законом; принцип координації – передбачає узгодження дій різних суб'єктів; принцип відповідальності за результати спільної діяльності; принцип конфіденційності при обміні службовою інформацією.

Однією з основних проблем у взаємодії між різними правоохоронними органами є недосконалість нормативно-правової бази, що регулює таку взаємодію. Чинні нормативні акти часто містять прогалини або суперечливі положення, що ускладнюють її практичну реалізацію. Особливо це стосується регулювання обміну інформацією між органами різної відомчої підпорядкованості [4, с. 147]. Організаційні проблеми охоплюють недостатню координацію дій різних органів, дублювання функцій, неефективний розподіл ресурсів. Відсутність єдиної системи управління процесом взаємодії призводить до розпорошення зусиль і зниження загальної ефективності розслідування.

Зміни у структурі злочинності в умовах воєнного стану зумовили появу нових видів економічних злочинів, пов'язаних із використанням підроблених документів для незаконного отримання гуманітарної допомоги, державних субсидій, соціальних виплат. Це потребує адаптації наявних методик взаємодії до нових умов [5, с. 127]. Мобілізація частини кваліфікованих кадрів та їх переорієнтація на вирішення завдань оборони країни призвела до скорочення кількості фахівців, здатних ефективно розслідувати складні економічні злочини. Це потребує більш раціонального використання наявних ресурсів та підвищення ефективності взаємодії. Активізація міжнародної співпраці у сфері надання правової допомоги Україні створила нові можливості для співробітництва з іноземними правоохоронними органами, але водночас потребує адаптації національних процедур до міжнародних стандартів.

Кібербезпека також набула критичного значення в умовах воєнного стану, що потребує посилення заходів захисту інформації при здійсненні взаємодії між різними органами. Використання захищених каналів зв'язку, шифрування інформації, верифікація учасників комунікації стали обов'язковими елементами такої взаємодії [3, с. 12].

Висновки

Аналіз особливостей взаємодії під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів, дає змогу зробити кілька важливих висновків щодо стану та перспектив розвитку цього напрямку криміналістичної діяльності.

Взаємодія між різними суб'єктами кримінального провадження є необхідною умовою ефективного розслідування економічних злочинів із використанням підроблених документів. Складність таких злочинів, їхній міжгалузевий характер, необхідність використання спеціальних знань із різних сфер діяльності роблять неможливим успішне розслідування силами лише одного органу. Теоретичні основи взаємодії ґрунтуються на фундаментальних принципах криміналістичної науки та кримінального процесу, що розглядають розслідування як складну систему взаємопов'язаних елементів. Сучасні концепції пізнавальної діяльності слідчого підкреслюють колективний характер процесу встановлення істини у кримінальній справі.

Основними формами взаємодії є співпраця слідчих органів з оперативними підрозділами, експертними установами, контролюючими органами, іноземними правоохоронними органами. Кожна форма має свою специфіку та потребує особливих підходів до організації та здійснення.

Ефективність взаємодії значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення, яке включає системи збирання, обробки, передачі та захисту інформації. Сучасні вимоги до швидкості та якості розслідування потребують активного використання автоматизованих інформаційних систем і цифрових технологій. Організаційно-правові аспекти взаємодії вимагають подальшого покращення через низку системних проблем, включаючи недосконалість нормативно-правової бази, організаційні і технічні недоліки, кадрові питання. Вирішення цих питань потребує комплексного підходу на державному рівні.

Список бібліографічних посилань: 1. Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Апостиль, 2012. 302 с. 2. Кірмач Л. А. Доказування як метод пізнання в процесі розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 198 с. 3. Стратонов В. М. Теоретичні основи та практика пізнавальної діяльності слідчого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 34 с. 4. Юшко В. О. Сутність пізнання на початковому етапі кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2014. 200 с. 5. Лукашевич В. Г., Юнацький О. В. Моделювання у криміналістиці та пізнавальній діяльності слідчого : монографія. Київ : КНТ, 2008. 184 с. 6. Лукашевич В. Г. Основи теорії професійного спілкування :

автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 1993. 38 с. **7.** Каліуха К. В. Збирання, обробка та використання початкової інформації про злочин і особу злочинця : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : КПУ, 2014. 210 с. **8.** Лисенко В. В. Криміналістичне забезпечення діяльності податкової міліції (теорія та практика) : монографія. Київ : Логос, 2004. 323 с. **9.** Тищенко В. В. Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування // Вибрані праці / В. В. Тищенко. Одеса : Гельветика, 2017. С. 386–391. **10.** Тищенко В. В., Барцицька А. А., Ващук О. П., Гресь Ю. О. Теоретичні та практичні проблеми методики і тактики розслідування злочинів : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2016. 310 с. **11.** Когутич І. І. Проблеми методології криміналістики та інших її складових частин : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. 234 с.

Надійшла до редколегії 07.10.2025

Прийнята до опублікування 21.11.2025

Zherdev V. K., Romanov M. Yu. Interaction in the course of Pre-trial Investigation of Criminal Offences Committed in the Sphere of Economic Activity Using Forged Documents

The study is devoted to a comprehensive analysis of the peculiarities of interaction in the course of pre-trial investigation of criminal offences committed in the sphere of economic activity using forged documents. The relevance of the topic is due to the increase in the number of such crimes, their transnational nature, the use of the latest technologies, and the need to ensure effective coordination between investigative, operational, expert, and supervisory bodies. The aim of the study is to identify the theoretical, legal and organisational aspects of interaction between participants in criminal proceedings and to develop practical recommendations for its improvement.

The methodological basis consists of general scientific and special methods – systemic-structural, comparative-legal, formal-dogmatic, modelling, analysis and synthesis. The scientific basis of the study is formed on the basis of the works of Ukrainian and foreign scientists in the field of criminology, criminal procedure and the organisation of law enforcement agencies.

The article substantiates the theoretical foundations of interaction between subjects of pre-trial investigation, reveals the essence of communication and coordination mechanisms, and characterises the forms of cooperation between investigative bodies and operational units, expert institutions, regulatory authorities and international law enforcement structures. Particular attention is paid to the role of expert research in proving document forgery, problems of procedural use of materials from operational and investigative activities, and issues of regulatory support for interaction.

Current trends in the development of interaction are identified, including the digitisation of investigative activities, the introduction of information systems for data exchange, the strengthening of cybersecurity requirements, and the adaptation of investigation methods to

the conditions of martial law. It is concluded that improving the effectiveness of cooperation is possible provided that the regulatory framework is improved, the organisational structure is optimised, international cooperation is developed, and the qualifications of participants in criminal proceedings are improved.

Keywords: cooperation, pre-trial investigation, economic crimes, forged documents, coordination, information exchange, expertise, operational support.

